

บทที่ 4

การแบ่งผลประโยชน์ในระบบการผลิตผักอินทรีย์

ในการวิเคราะห์การแบ่งผลประโยชน์ในระบบการผลิตผักอินทรีย์จะเป็นการประเมินการแบ่งสรรผลตอบแทนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบ แต่ในระบบที่มีการจัดการด้านตลาดด้วยตนเอง มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพียงรายเดียว ซึ่งก็คือเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรได้ดำเนินการเองทั้งหมด ทั้งในกระบวนการผลิตและกระบวนการตลาด จึงไม่สามารถวิเคราะห์การแบ่งผลประโยชน์ได้ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงพิจารณาเฉพาะระบบที่มีการทำพันธะสัญญา ซึ่งในการวิเคราะห์จะมีอยู่สองส่วนคือการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติและการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

4.1 การแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริง

การแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ภายในระบบ จำนวนได้จากผลตอบแทนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับ หากด้วยต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการในระบบ ซึ่งสามารถพิจารณาเป็นรายพิชดังต่อไปนี้

จากตารางที่ 4.1 เป็นการแสดงการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงของระบบที่มีการทำพันธะสัญญา แบ่งตามชนิดผักอินทรีย์ พบว่าในการผลิตผักชโยเต้ ถึงแม้เกษตรกรได้รับการแบ่งผลประโยชน์ไม่ได้สูงกว่าผักอื่นๆ โดยที่มีส่วนแบ่งผลตอบแทนจากระบบร้อยละ 54 แต่เกษตรกรก็ได้รับผลตอบแทนสูงสุด และสูงกว่าพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผักชโยเต้มีต้นทุนในการผลิตต่ำ แต่สามารถขายได้ในราคาที่ค่อนข้างสูงเพราะเป็นผักที่ได้รับความนิยมมากในกลุ่มของผู้บริโภค ในขณะที่กะหล่ำปลี เกษตรกรได้รับการแบ่งผลประโยชน์ในสัดส่วนที่สูงมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 68 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพ่อค้าคนกลางรับซื้อผักมาในแบบคละเกรด เมื่อนำมาคัดเกรดและตกแต่งผลผลิต พบว่ามีสัดส่วนความเสียหายของผลผลิตสูงมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 25 ในกะหล่ำปลี และร้อยละ 35 ในผักสลัด ในขณะที่ผักชนิดอื่นๆ มีความเสียหายของผลผลิตไม่เกินร้อยละ 15 ราคาที่พ่อค้าคนกลางรับซื้อกะหล่ำปลีและผักสลัดจากเกษตรกรที่ฟาร์มเท่ากับ 10 และ 13 บาทต่อกิโลกรัมตามลำดับ แต่เมื่อคิดรวมความเสียหายของผลผลิต พบว่าราคารับซื้อกะหล่ำปลีและผักสลัดที่แท้จริงที่เกษตรกรได้รับคือ 17 และ 26 บาทต่อกิโลกรัมตามลำดับ จึงทำให้ผลตอบแทนต่อหน่วยหลังจากคิดรวมมูลค่าความเสียหายของกะหล่ำปลีและผักสลัดสูงมาก และเนื่องจากการ

ขายที่ตลาดของกะหล่ำปลีต่ำกว่าผักสลัดจึงทำให้กะหล่ำปลีมีผลกับการแบ่งผลประโยชน์ในระบบที่ชัดเจนกว่า

ตารางที่ 4.1 การแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริงในระบบที่มีการทำพันธะสัญญาแบ่งตามชนิดผักอินทรีย์

ชนิดของผักอินทรีย์	เกษตรกร		พ่อค้าคนกลาง	
	ผลตอบแทนต่อหน่วย (บาท/กก.)	การแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริง (%)	ผลตอบแทนต่อหน่วย (บาท/กก.)	การแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริง (%)
ผักคะน้า	4.96	49.90	4.98	50.10
ผักบุ้ง	3.15	52.50	2.85	47.50
ผักกาดกวางตุ้ง	3.48	54.89	2.86	45.11
กะหล่ำปลี	3.54	68.08	1.66	31.92
ผักสลัด	6.40	53.16	5.64	46.84
ผักชวยเต้	12.03	54.16	10.18	45.84

ที่มา: จากการคำนวณ

4.2 การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ

ในส่วนของการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคตินั้นหมายถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นและมีความเป็นธรรมซึ่งจะใช้เป็นตัวชี้วัด การแบ่งผลประโยชน์ที่เหมาะสมในระบบ ซึ่งคำนวณจากต้นทุนที่เกิดจากการดำเนินการหารด้วยต้นทุนทั้งหมดของทั้งระบบ

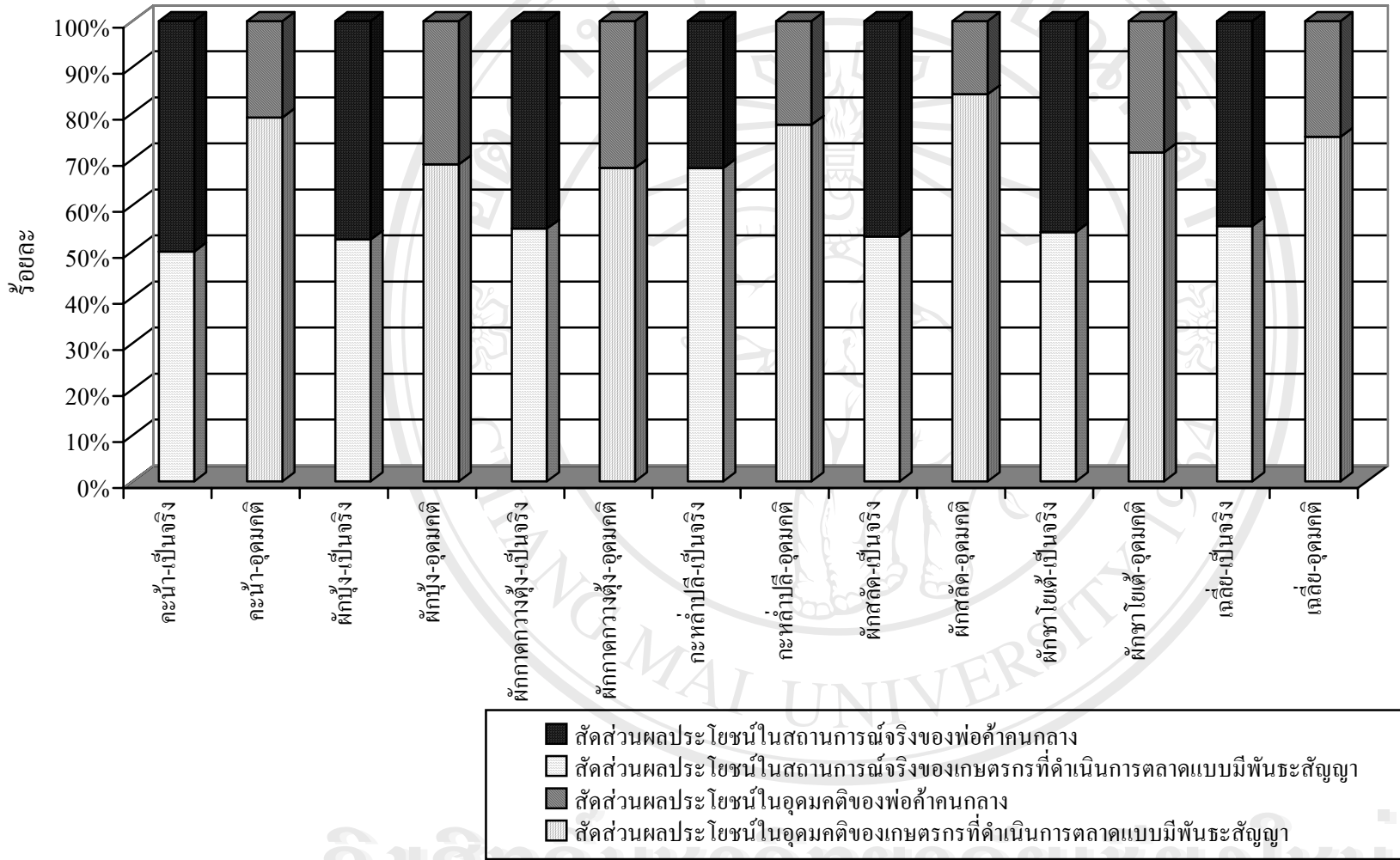
จากตารางที่ 4.2 เป็นการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติของระบบที่มีการทำพันธะสัญญาแบ่งตามชนิดผักอินทรีย์ เมื่อเปรียบเทียบกับตารางที่ 4.1 ซึ่งเป็นการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง พบว่าส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางได้รับการแบ่งผลประโยชน์มากกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนเกษตรกรได้รับการแบ่งผลประโยชน์ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น นั่นหมายความว่าพ่อค้าได้รับการแบ่งผลประโยชน์มากกว่าสัดส่วนการลงทุนที่ได้ลงทุนไป และเกษตรกรได้รับการแบ่งผลประโยชน์ต่ำกว่าสัดส่วนการลงทุนที่ได้ลงทุนไป ถึงแม้ว่าผักบุ้ง ผักกาดกวางตุ้ง กะหล่ำปลี เกษตรกรจะได้รับการแบ่งผลประโยชน์ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น แต่ก็มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ ส่วนผักคะน้า ผักสลัด และผักชวยเต้มีการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริงแตกต่างไปจากการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติก่อนข้างมาก

ตารางที่ 4.2 การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติในระบบที่มีการทำพันธะสัญญาแบ่งตามชนิดผักอินทรีย์

ชนิดของผักอินทรีย์	เกษตรกร		พ่อค้าคนกลาง	
	ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย	การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ	ต้นทุนการตลาดต่อหน่วย	การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ
ผักคะน้า	11.51	79.05	3.05	20.95
ผักบุ้ง	8.61	68.88	3.89	31.12
ผักกาดขาวดั่ง	8.28	68.09	3.88	31.91
กะหล่ำปลี	13.79	77.47	4.01	22.53
ผักสลัด	19.31	84.10	3.65	15.90
ผักชวยเต้	9.14	71.46	3.65	28.54

ที่มา: จากการคำนวณ

ถ้าสัดส่วนผลตอบแทนของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาและพ่อค้าคนกลางเป็นสัดส่วนเดียวกับสัดส่วนการลงทุนที่แต่ละฝ่ายลงทุนไปซึ่งพิจารณาได้จากการเปรียบเทียบการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติกับการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริงว่าเท่ากันหรือไม่ ถ้าเท่ากันก็แสดงว่าระบบนี้มีการแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมโดยสมบูรณ์ ในรูปที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าโดยภาพรวมสัดส่วนของการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ และสัดส่วนการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริงมีความแตกต่างกันค่อนข้างมากในบางพืช ผลจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางจะได้รับการแบ่งผลประโยชน์มากเกินไปกว่าที่ควรจะเป็น หมายความว่าระบบยังสามารถปรับราคาของเกษตรกรให้เพิ่มสูงขึ้น หรือหาทางลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรเพื่อให้ได้รับการแบ่งผลประโยชน์ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษานี้อาจจะยังไม่ครอบคลุมถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบอีกหลายๆ ปัจจัย จึงอาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้บ้าง เมื่อพิจารณาการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะทุกพืช พบว่าเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาได้รับการแบ่งผลประโยชน์ในระบบสูงกว่าพ่อค้าคนกลาง แต่ก็ยังไม่สอดคล้องกับการแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติ นั่นหมายความว่า การแบ่งผลประโยชน์ยังไม่เป็นไปตามสัดส่วนของการลงทุนเท่าใดนัก พ่อค้าคนกลางยังคงได้รับการแบ่งผลประโยชน์มากกว่าสัดส่วนของการลงทุน

รูปที่ 4.1 การเปรียบเทียบการแบ่งผลประโยชน์ในสถานการณ์จริงและในอุดมคติของระบบที่มีการทำพันธะสัญญาแบ่งตามชนิดผักอินทรีย์

ที่มา: ตารางที่ 4.1 และ 4.2

4.3 ราคาที่เหมาะสมในอุดมคติ

จากผลการศึกษาพบว่า การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติและการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงยังมีความแตกต่างกันอยู่ ในหัวข้อนี้ได้ทำการคำนวณหาราคาที่เหมาะสมในอุดมคติ โดยกำหนดให้ต้นทุนการผลิตและการตลาดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคงที่

ผู้วิจัยได้ใช้การแบ่งผลประโยชน์ในอุดมคติเป็นเกณฑ์ในการตั้งราคาในอุดมคติ โดยสมมติให้ต้นทุนการผลิตและต้นทุนการตลาด ในกรณีแรกผู้วิจัยจะทำการคำนวณโดยคิดจากราคาที่เกษตรกรได้รับจากการซื้อขายที่ฟาร์มตามที่ได้รับจริง เพื่อคำนวณหาราคาที่เหมาะสมที่พ่อค้าคนกลางจะขาย ณ ตลาด ในตารางที่ 4.3 จะแสดงให้เห็นราคาในอุดมคติ หรือราคาที่เหมาะสมที่พ่อค้าคนกลางจะได้รับเมื่อเทียบกับสัดส่วนของการลงทุน พบว่าในการจำหน่ายฝักคะน้ำ ฝักบั้ง ฝักกาดกวางตุ้ง กะหล่ำปลี ฝักสลัด และฝักชวยเต้ พ่อค้าคนกลางควรจะจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่าราคาจำหน่ายอยู่ ณ ปัจจุบัน หากพ่อค้าคนกลางให้ราคาซื้อแก่เกษตรกรในการผลิตฝักคะน้ำ ฝักบั้ง ฝักกาดกวางตุ้ง ฝักสลัด และฝักชวยเต้ เท่ากับ 16.47, 11.76, 11.76, 25.71 และ 21.17 บาท/กิโลกรัม ตามลำดับ พ่อค้าคนกลางควรจะจำหน่าย ณ ตลาดที่ราคา 20.83, 17.06, 17.27, 22.37, 30.57 และ 29.62 บาทต่อกิโลกรัมตามลำดับ ราคาในการจำหน่ายฝักคะน้ำ ฝักบั้ง ฝักกาดกวางตุ้ง กะหล่ำปลี ฝักสลัด และฝักชวยเต้ ควรจะลดลงคิดเป็นร้อยละ 15, 8, 7, 3, 13 และ 16 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ราคาในอุดมคติที่พ่อค้าคนกลางควรจะได้รับ ในระบบที่มีการทำพันธะสัญญาเมื่อ กำหนดให้ราคาที่เกษตรกรได้รับตามที่ได้รับจริง

ชนิดของ ผักอินทรีย์	เกษตรกร		พ่อค้าคนกลาง	
	ราคาที่เกษตรกร ได้รับจริง	ราคาขายจริง ณ ตลาด	ราคาขาย ณ ตลาดในอุดม คติที่ควรจะเป็น	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
ฝักคะน้ำ	16.47	24.50	20.83	-14.96
ฝักบั้ง	11.76	18.50	17.06	-7.71
ฝักกาดกวางตุ้ง	11.76	18.50	17.27	-6.64
กะหล่ำปลี	17.33	23.00	22.37	-2.74
ฝักสลัด	25.71	35.00	30.57	-12.66
ฝักชวยเต้	21.17	35.00	29.62	-15.36

ที่มา: จากการคำนวณ

ในตารางที่ 4.4 เป็นการคำนวณหาราคาในอุดมคติของเกษตรกร หากพ่อค้าคนกลางยังคงขายในราคาเดิม พบว่าราคาในอุดมคติของเกษตรกรในการผลิตฝักคะน้ำ ฝักบั้ง ฝักกาดกวางตุ้ง

กะหล่ำปลี ผักสลัด และผักชวยเต้ ควรจะขายที่ 19.37, 12.74, 12.60, 17.82 และ 25.01 บาทต่อกิโลกรัมตามลำดับ หมายความว่าเกษตรกรจะได้รับราคาเพิ่มขึ้นจากราคาเดิม คิดเป็นร้อยละ 18, 8, 7, 2, 14 และ 18 ตามลำดับ นั่นแสดงว่าเกษตรกรควรจะได้รับราคาขายเพิ่มขึ้น เพื่อให้การแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเกษตรกรและพ่อค้าคนกลางในระบบมีความเป็นธรรมมากขึ้น

ตารางที่ 4.4 ราคาในอุดมคติที่เกษตรกรควรจะได้รับในระบบที่มีการทำพันธะสัญญา เมื่อกำหนดให้ราคาพ่อค้าคนกลางได้รับตามที่เป็นอย่างจริง

ชนิดของ ผักอินทรีย์	เกษตรกร			พ่อค้าคนกลาง ราคาขายจริง ณ ตลาด
	ราคาที่เกษตรกร ได้รับจริง	ราคาในอุดมคติที่ เกษตรกรควรจะได้รับ	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	
ผักคะน้า	16.47	19.37	+17.59	24.50
ผักบุ้ง	11.76	12.74	+8.36	18.50
ผักกาดกวาดสูง	11.76	12.60	+7.12	18.50
กะหล่ำปลี	17.33	17.82	+2.82	23.00
ผักสลัด	25.71	29.44	+14.49	35.00
ผักชวยเต้	21.17	25.01	+18.14	35.00

ที่มา: จากการคำนวณ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จำลองสถานการณ์ที่พ่อค้าคนกลางต้องการขยายตลาดโดยที่จะลดราคาขายที่ตลาดลงร้อยละ 5 นั่นหมายความว่าพ่อค้าคนกลางยอมเสียประโยชน์เพื่อให้สามารถขายผลผลิตได้มากขึ้น ในตารางที่ 4.5 จะแสดงให้เห็นราคาในอุดมคติที่เกษตรกรจะได้รับและส่วนเหลือของการตลาดของพ่อค้าคนกลางที่เปลี่ยนแปลงไป ถึงแม้ว่าพ่อค้าคนกลางจะได้รับผลตอบแทนต่อหน่วยที่ลดลงบ้าง แต่ก็แลกกับการที่จะได้ขายผลผลิตมากขึ้น ผู้บริโภคได้ซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง และเกษตรกรมีราคารับซื้อผลผลิตที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในตารางที่ 4.5 พบว่าผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกาดกวาดสูง ผักสลัด และผักชวยเต้ สามารถนำมารวมในการลดราคาครั้งนี้ได้ เพราะถึงแม้ว่าการลดราคานี้พ่อค้าคนกลางจะมีผลตอบแทนต่อหน่วยที่ลดลง แต่ก็สามารถขายได้มากขึ้น และเกษตรกรก็ได้รับราคาเพิ่มขึ้น และผู้บริโภคก็ได้ซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง ส่วนกะหล่ำปลีไม่ควรจะนำมารวมในการลดราคาครั้งนี้ด้วย เพราะนอกจากพ่อค้าคนกลางจะเสียประโยชน์แล้วเกษตรกรก็เสียประโยชน์ด้วย โดยมีราคารับซื้อผลผลิตที่ฟาร์มลดต่ำลง มีเพียงผู้บริโภคเพียงฝ่ายเดียวที่จะได้ประโยชน์จากการได้บริโภคในราคาที่ถูกลง และอาจจะทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการผลิตเนื่องจากได้รับราคาที่ลดต่ำลง

ตารางที่ 4.5 ราคาในอุดมคติที่เกษตรกรจะได้รับในระบบที่มีการทำพันธะสัญญา เมื่อกำหนดให้ราคาของพ่อค้าคนกลางลดลงร้อยละ 5

ชนิดของ ผักอินทรีย์	เกษตรกร			พ่อค้าคนกลาง			
	ราคาที่ได้รับจริง	ราคาที่จะได้รับ	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	ราคาขายจริง ณ ตลาดลดลง 5%	ส่วนเหลือม การตลาดที่เกิดขึ้นจริง	ส่วนเหลือม การตลาดที่ควรจะเป็น	การเปลี่ยนแปลง ส่วนเหลือม การตลาด (ร้อยละ)
ผักคะน้า	16.47	18.40	+11.71	23.28	8.03	4.88	-39.23
ผักบุ้ง	11.76	12.11	+2.94	17.58	6.74	5.47	-18.84
ผักกาดขาวตั้ง	11.76	11.97	+1.76	17.58	6.74	5.61	-16.77
กะหล่ำปลี	17.33	16.93	-2.32	21.85	5.67	4.92	-13.23
ผักสลัด	25.71	27.96	+8.77	33.25	9.29	5.29	-43.06
ผักขวยเด้	21.17	23.76	+12.24	33.25	13.83	9.49	-31.38

ที่มา: จากการคำนวณ